

บทที่ 4

วิธีการบำบัดรักษาของหมอพื้นบ้าน

ดังได้กล่าวแล้วว่า หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่จะเป็นหมอผสมผสาน คือ มีความสามารถหลายอย่างในคน ๆ เดียวกัน ยกเว้น หมอลาหฺรง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัว ดังนั้นการรักษาโรคจึงผสมผสานกันหลายวิธี ตัวอย่างเช่น การรักษาโรคของหมอเป่า นอกจากจะใช้วิธีเป่าแล้วในรายที่มีอาการรุนแรง หมอบางคนก็จะให้ทายาสมุนไพร และกินยาแผนเพื่อช่วยขับพิษอีกด้วย สำหรับวิธีการบำบัดรักษาโรคของหมอพื้นบ้านนั้น มีรายละเอียดดังนี้

1) วิธีการบำบัดรักษาของหมอเป่า

จากการศึกษาพบว่าวิธีการบำบัดรักษาโรคของหมอเป่าแต่ละคนในการรักษาโรคต่างๆ มีลักษณะคล้ายคลึงกัน จะมีแตกต่างกันบ้างก็เพียงรายละเอียดปลีกย่อย กล่าวคือ เริ่มต้นจากการตรวจดูอาการที่คนไข้เป็นว่ามีอาการของโรคที่ตรงกับความถนัดของตนหรือไม่ จากนั้นก็เริ่มรักษาโดยใช้การเป่าเป็นหลักซึ่งมี 2 แบบ

1. ให้ญาติคนไข้เป็นคนเป่า โดยหมอจะหมั้น (ท้องคาถาแล้ว เป่าลมใส่ของที่จะรักษา) ซึ่งมีใบพลู หนาก แก่นคูน บุน สีสี่เสียด แล้วให้ญาติคนไข้เอาไปเป่าที่คนไข้เอง และเมื่อคนไข้หายแล้วจะต้องนำสมุนไพรใบพังทัง จะนำมารักษาคนอื่นอีกไม่ได้ เพราะจะรักษาไม่หาย
2. หมอเป็นคนเป่าเอง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วหมอจะเป่าเอง โดยการเคี้ยวหนากท้องคาถา และเป่าลงบริเวณที่เป็นแผลหรือเจ็บปวด บางรายก็อาจให้กินยาแผนและทายาสมุนไพรร่วมด้วย แต่ละโรคก็จะมีคาถาที่แตกต่างกันออกไป ส่วนใหญ่จะเป่าวันละ 2 ครั้ง เข้าและเย็น ก่อนที่หมอจะรับประทานอาหารเชื่อว่า ถ้าเป่าหลังจากที่หมอรับประทานอาหารแล้ว จะทำให้วิชาเสื่อม แต่ก็มีบางกรณีและบางโรคเหมือนกันที่หมอจะเป่าโดยไม่เคี้ยวหนาก เช่น านกรณีที่คนไข้มีอาการไม่รุนแรง หมอบางคนก็จะท้องคาถาแล้วเป่าเลย โดยไม่ได้เคี้ยวหนาก หรือถ้าเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี หมอบางคนอาจเอาปูนทาที่ใบพลู เสกคาถาแล้วทาที่แผล ไม่เป่าเพราะเกรงว่าเด็กจะ

สลับได้ สำหรับการเป่ากังปลาติดคอหมอจะ เสกน้ำให้คนไข้ดื่มเลย ไม่มีการเคี้ยวหมาก ส่วนรายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างกันในแต่ละหมอก็คือ คาถาที่ท่องในการรักษาโรคแต่ละอย่างอาจแตกต่างกัน จำนวนครั้งที่เป่าก็อาจแตกต่างกัน และบางโรค เช่น การเป่าฝีพิษ หมอบางคนจะทำการเป่ารักษานานช่วงเวลาเข้าถึงเย็นวันละ 2 ครั้ง โดยไม่เลือกว่าต้องเป็นตอนไหน ส่วนการเป่าเจ็บท้อง หมอบางคนจะเป่าช่วงเวลาบ่าย 3 โมง ถึงตอนค่ำ เวลาแต่จัดเป่าไม่ได้ เป่าวันละครั้ง เป็นต้น

สิ่งที่ขาดไม่ได้ในการรักษาโรคของหมอเป่าในระหว่างการรักษาก็คือ "การชะลา" ซึ่งมีทั้งชะลาคนไข้ และชะลาตัวหมอ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของอาหาร แต่อาหารที่ชะลาในการรักษาโรคเดียวกันของหมอแต่ละคนอาจแตกต่างกัน บางคนชะลาอาหารหลายอย่าง บางคนชะลาไม่กี่อย่าง และโรคเดียวกันอาจชะลาอาหารไม่เหมือนกันเลยก็มี อย่างไรก็ตามมีน้อยรายมากที่ไม่ม่ชะลาเลย

ขั้นตอนที่สำคัญมากอีกขั้นตอนหนึ่ง ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการรักษาก็คือ "การปลงคาย" ซึ่งเป็นพิธีบูชาครูอาจารย์เพื่อนักถึงบุญคุณครูอาจารย์ที่สั่งสอนมา ภายหลังจากรักษาหายแล้ว คนไข้จะต้องมาทำพิธีปลงคายกับหมอ ส่วนใหญ่นิยมทำในวันอังคาร เพราะเป็นวันแข่งโดยทั่ว ๆ ไป คาย (เครื่องบูชาคุณ) จะประกอบไปด้วยขัน 5 หรือขัน 8 (ประกอบด้วยดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ 1 ชุด และดอกไม้ 8 คู่ เทียน 8 คู่ 1 ชุด) เงิน (มากน้อยไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับโรคแต่ละชนิด และถึงแม้จะเป็นโรคเดียวกัน ก็อาจไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับหมอแต่ละคนด้วย) ขึ้นผืนแพรขาว (ผ้างู 1 ผืน และด้ายดิบทอเป็นผืนยาว 1 วา) เหล้าก๊อง ไซ่หน่วย (เหล้า 1 ขวด ซึ่งจะเป็ขวดแบนหรือกลม ขนาดเล็กหรือใหญ่ก็ได้ แต่ต้องมีเหล้าอยู่จนถึงบริเวณคอขวด และมีฝาปิด หรือทั้งไซ่ไก่ดิบ 1 ฟอง) บางคนก็มีเพียงขัน 5 (หรือขัน 8) และเงินเท่านั้น นอกจากนี้คนไข้ที่มารักษาจนหาย อาจจะทำให้สมนาคุณหมอเป็นเงิน หรือสิ่งของตามแต่ศรัทธาก็ได้ โดยหมอไม่มีสิทธิ์เรียกร้อง เพราะหากเรียกร้องจะผิดวิชา และทำให้วิชาเสื่อม (วิชาหลຸ່ຍ) ในปัจจุบันคนไข้ที่รักษาหายแล้วนิยมให้เงินหมอไปจัดหาคาย เพื่อทำพิธีปลงคายเอง ตัวอย่างวิธีการรักษาโรคต่าง ๆ ประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

ก) เป่าปากเปื่อย (เป็นยาง)

ลักษณะของกางหรือปากเปื่อย จะเป็นแผลในปาก เป็นตุ่มพุพอง เปื่อยตามลิ้นช่องคอ บางรายจะลามออกมา ทำให้บริเวณปากด้านนอกเปื่อยเป็นตุ่มพุพองในปาก จะมีฝ้าสีเหลือง ลักษณะเหมือนไข เมื่อใช้ผ้ากวาดออกมาจะเป็นก้อน ไขติดตามผ้าออกมาด้วย

ขั้นตอนในการรักษา

ในการรักษาของหมอแต่ละคนจะแตกต่างกันออกไปบ้าง โดยทั่วไปขั้นตอนการรักษามีดังนี้

1. ตรวจดูอาการ โดยให้อ้าปาก ถ้าหากมีฝ้าสีขาว ๆ เหลือง ๆ ที่พื้น เหงือก และกระพุ้งแก้ม (ถ้าเป็นเด็กเรียกเป็นเม้า) มีอาการเจ็บ แสบ บวม บวม เน่าหนองไหลเยิ้ม กลืนเหม็น เหงือกบวมขึ้น ริมฝีปากบวมใหญ่ ลักษณะแบบนี้รักษาได้

2. ทาพิธีโดยการเคี้ยวหมาก ซึ่งมีใบพลู หมาก แก่นคุณ บูน สีเสียด หมอจะเคี้ยวหมากจนแดงพร้อมกับท่องมนต์คาถา จากนั้นเป่าน้ำหมากไปที่ปากคนไข้ และบริเวณที่เปื้อน ซึ่งจะทำให้คนไข้ที่คนไข้เป็นปากเปื้อนมาก ๆ

ในกรณีที่คนไข้มีอาการไม่รุนแรง หมอบางคนก็จะท่องคาถาแล้วเป่าเลย โดยไม่ได้เคี้ยวหมาก

หรือถ้าเด็ก (อายุต่ำกว่า 1 ปี) หมอบางคนอาจเอาปูนปลาสเตอร์เสกคาถาทาที่แผล ไม่เป่าเพราะกลัวเด็กกลืน

3. การเป่าส่วนใหญ่มักรับเป่าวันละ 2 ครั้ง เช้าและเย็น ก่อนที่หมอจะรับประทานอาหาร

4. ในระหว่างการรักษา คนไข้จะต้องชะล่า ซึ่งจะแตกต่างกันไปแล้วแต่หมอ เช่น บางคนห้ามกินปลา ร้า ไข่ ถ้ากินของพวกนี้จะทำให้อาการรุนแรงขึ้น รักษายาก บางคนชะล่าปลาร้ากับส้มตำ แต่ถ้าคนไข้เป็นเด็กที่ยังกินนมแม่อยู่ ให้แม่เด็กชะล่าปลาร้าและส้มตำด้วย เรียกว่า "ชะล่าแม่" เพราะถ้าแม่กิน จะทำให้ปลาร้าหรือส้มตำออกมาที่น้ำนม เวลาที่เด็กบ้วนกินนมแม่ จะทำให้ปากเปื้อนมากขึ้น

5. สำหรับหมอ บางคนไม่มีชะล่า บางคนชะล่าไม่ให้ลดเครื่องกล้วย เพราะถ้าลดวิชาจะเสื่อม

6. หลังจากที่ถูกคนไข้หายแล้ว จะต้องมาทาพิธี "ปลงคาย" กับหมอ สำหรับค่าคายนั้นแตกต่างกัน เช่น หมอบางคนมีคายเป็น 5 บาท 6 บาท บางรายก็อาจมีขึ้นเงิน แพรว่า เหล้าก๊อง ไข่หน่วย เพิ่มขึ้น (ในอดีตเงิน 3 สตางค์)

ข) เป่าสูด (เป่าหวัด)

1. การรักษาเหมือนกับการเป่าทาง แต่เงินแค่คาถาที่ท่อง เป่าวันละ 2 ครั้ง เข้า-เย็น ก่อนนอนรับประทานอาหาร
 2. ขะลาสำหรับหมอระหว่างรักษาคือ ห้ามดื่มเหล้าเด็ดขาด เพราะจะผิดวิชา ทำให้รักษาไม่หาย หมอบางคนจะลา ไม่ให้กินข้าวและสับบุหรี่ป้านคนตาย
 3. ขะลาสำหรับคนไข้ ไม่ให้รับประทานไข่ ส้มตำ และปลาร้า บางคนก็ชะลาเนื้อกับไข่
 4. การปลงคาย หลังจากหายแล้ว ให้ทำพิธีปลงคาย โดยคายประกอบด้วย ชัน 5 ค่าคาย 6 บาท ผ่าชัน แพร้ว เหล้า ซึ่งค่าคาย 6 บาทนั้น ห้ามมิให้หมอถือเงินไว้ ให้เอาขึ้นบูชาครู ค่าคายของหมอบางคนประกอบด้วยชัน 5 และ เงิน 6 สลึง
- นอกจากนี้ คนไข้อยาจจะให้เงินสมนาคุณหมอเพิ่มมากกว่านี้ก็ได้ แต่หมอไม่สามารถเรียกร้องจำนวนเงินได้ เพราะจะผิดวิชา

ค) เป่าปะดง คอไข่ คางไข่

1. การรักษาโดยการเป่าน้ำหมาก เหมือนการเป่าทาง แต่ต่างกันที่คาถาที่ใช้ และการเป่าปะดง คอไข่ และคางไข่ จะมีการหมั้นปูนทารอบ ๆ บริเวณที่ไข่ หรือบวมโดยทาเวียนซ้าย บางคนก็ใช้ปูนขาวใส่ในบพลู แล้วพบบพลูเอาไปอังไฟ แล้วนำมาทารอบ ๆ บริเวณที่ไข่หรือบวมโต
2. ทำทุกเช้าและเย็นก่อนนอนรับประทานอาหาร ปกติ 3 วันก็หาย
3. ขะลาคนไข้ สำหรับคอไข่ และคางไข่ ไม่ต้องชะลาอะไร แต่สำหรับปะดง คนไข้จะต้องชะลาเนื้อคาว ไข่ ปลาช่อน ไข่ ปลาร้า
4. ขะลาสำหรับหมอ คอไข่และคางไข่ ขะลาบ้านคนตาย และชะลาเนื้อสัตว์ที่ตายเอง แต่สำหรับปะดง ขะลาหน่อไม้ น้ำเต้า รกวัวควาย กบ แต่ถ้าจะกินให้เรียกชื่อของเหล่านี้น้ำใหม่ โดยชูปหน่อไม้เรียกชูปลากด กบให้เรียกเขียด น้ำเต้าให้เรียกบักแตง รกวัวควายให้เรียกต้มไล่ และห้ามลอดเครือกล้วย และราวตากผ้า
5. หลังจากหายแล้ว คายที่นำมาปลงคือ ชันผืน แพร้ว ชัน 5 ชัน 8 เหล้า ไข่ และเงินค่าคาย 12 สดางค์

ง) เป่าฝั้วเอียน

1. การรักษาใช้การเป่าควบคู่ไปกับการใช้สมุนไพร ซึ่งการเป่าก็เหมือนกับ การเป่ากัง และจูสัตว์ ต่างกันที่ดาวที่ท่อง ส่วนสมุนไพรมี 7 ชนิด คือ

น้ำมะพร้าว หอบประมาณ

ฝั่ง จาก 7 ฝั่ง

คราบแมงมุม 7 ตัว

พริกไทย 7 เม็ด

พริกสะลิตี 7 เม็ด

ชุดบานประตูดอมน้ำ 7 ครั้ง

กระเทียม 7 กลีบ

2. เมื่อได้สมุนไพรมาดิบแล้ว ก็ให้โขลกรวมกัน และบดใส่น้ำมะพร้าว เอา ไปอังไฟให้ร้อน ทาบริเวณที่เป็นฝีหัวเอียน โดยทาห่างจากหัวฝีประมาณ 1 นิ้ว เพื่อให้สมุนไพรรัดให้หัวฝีหลุดออกมา

3. สำหรับการปรุงสมุนไพรมัน ให้ทำได้คนเดียวและการทำก็ทำได้คนเดียว ถ้า ฝ้ายก่อนที่สมุนไพรมันจะให้เอาสมุนไพรมันที่เหลือไปทิ้งให้หมด ไม่ให้เก็บไว้ ถ้าเป็นใหม่มารักษาก็ ให้ทำขึ้นมาใหม่

4. ระหว่างการรักษาคนไข้ ชะล่าปลา เนื้อวัว เนื้อควาย เนื้อไก่ ส่วนตัวหมอ ให้ชะลาการต้มเหล้า

5. เมื่อหายแล้วให้คนไข้มาหาพิธีปลงศพ ประกอบด้วยเหล้าก๊อง ไข่หน่วย เงิน 6 บาท

จ) เป่าฝั้วพิษ

1. การรักษาใช้ทั้งเป่า ทายาสมุนไพรมัน ให้กินยาพิษ ซึ่งตัวยาก็ใช้ทาและกินจะ แตกต่างกัน การให้กินยาพิษจะให้กินจนกระทั่งมีอาการรุนแรง เพื่อช่วยขับพิษ ยาพิษจะเป็นพวกราก ไม้หนามน้ำข้าวเจ้า ซึ่งจะทำไปพร้อม ๆ กับการเป่า และยาพิษก็จะเป็นพวกรากไม้เหมือนกัน แต่ คนละชนิด

2. การรักษาจะทำต่อเนื่องถึงเย็น วันละ 2 ครั้ง ไม่เลือกว่าต้องเป็นตอนไหน การเป่าจะดีเยี่ยมมาก พลุ สีเขียวด แก้วครู ๖ ให้แดงพร้อมกับกองเผาภา แล้วเป่าน้ำหมากและลมมาใส่ แผล 3 ครั้ง

3. ระหว่างที่รักษาให้คนไข้ชะลาเนื้อควาย ปลาไหล ไข่ ไข่

4. ในกรณีที่รักษาไม่หาย ก็จะทำให้รักษาที่สภานืออามัย และหากเป็นผู้ที่หัวใหญ่ ก็จะทำให้เป่า แล้วนำไปผ่าออกที่โรงพยาบาล เพราะขับพิษออกหมดแล้วไม่เป็นอันตราย แต่ถ้ายังไม่ ได้เป่าแล้วไปผ่าเลย อาจทำให้ถึงตายได้

5. หากรักษาหายแล้ว คนไข้จะต้องมาทำพิธีปลงศพ ประกอบด้วย เหล้าก๊อง ไวน์หน่วย ขึ้นฝืน แพราว

จ) เป่ากาเร็ด

ชาวบ้านมีความเชื่อว่า สาเหตุของการเกิดโรคกาเร็ดเนื่องจากแม่เก่าแม่หลัง (พี่บรรพบุรุษ) มาหยอกล้อเด็ก ดังนั้น วิธีการรักษาโรคกาเร็ด จึงแตกต่างจากโรคอื่น ๆ โดยมี ขั้นตอนดังนี้ คือ

1. นำเตี๋ยวางบนใบกล้วย หันศีรษะไปทางทิศตะวันออก บลายเท้าของ เด็กจะมี ธงหน้าวัว และขันธ 5 ซึ่งประกอบด้วยข้าวดำ ข้าวแดง พริก มะ เชื้อ เกลือ ปลาข้าว น้ำส้มบ้อย และมีดปลายแหลม

2. หมอถือธง เดินเวียนซ้ายรอบตัวเด็ก พร้อมกับท่องมนต์พอดรบ 1 รอบ ก็จะ กระทับเท้าไล่แม่เก่าแม่หลัง และเป่าน้ำส้มบ้อยไปที่ตัวเด็ก จากหัวลงมาเท้า ทำแบบนี้ 3 ครั้ง

3. ใช้ปลายมีดปักลงบนธง เดินลงมาทางบันได พอลงถึงต้นบันไดหมอกก็จะใช้เท้า ชิดเป็นตัวยันต์ แล้วเอาธงเวียนรอบยันต์พร้อมกับกระทับเท้า ทำ 3 ครั้ง

4. เอาธงไปทิ้งที่ข้างถนนนอกบ้าน ใช้มีดขีดรอบวงธง เพื่อไม่ให้แม่เก่าแม่หลัง ออกมาได้อีก ปักมีดลงบนธงแล้วเดินกลับบ้านตัวเอง โดยไม่หันหลังกลับ และภายในวันนั้นต้องไม่ กลับไปบ้านเด็กที่เป็นกาเร็ดอีก จนถึงวันใหม่จึงทำพิธีแบบเดียวกันนี้ให้ครบ 3 วัน

5. พอลงวันพระพ่อแม่เด็กจะพาเด็กไปบ้านหมอ เพื่อให้หมอผูกข้อมือให้ โดย ด้ายที่ผูกจะเป็นด้าย 7 เส้น 3 สี คือ แดง ขาว ดำ สีละก็เส้นก็ได้ แต่รวมกันให้ครบ 7 เส้น พร้อมกับขันธ 5

6. ในระหว่างที่รักษาให้ชะล่า ห้ามข้ามเปลเด็กที่เป็นกาเร็ด และห้ามตบหลังเปลเด็ก ส่วนหมอให้ชะล่า ห้ามกัดกัสิ่งของ เช่น ห้ามกัดกันกกล้วย ให้ใช้มือหักมารับประทาน ห้ามลอดเครื่องกล้วย ห้ามลอดครัว ถ้าจำเป็นต้องลอดจริง ๆ ให้ก้มหน้าลงก่อน แล้วบอกให้ครูบาอาจารย์ข้ามด้านบน ตัวเองจะข้ามด้านล่าง

7. การปลงตาย พ่อแม่เด็กจะทำในวันอังคาร โดยมีเงินค่าตาย 2 สติงค์ เหล้าก๊อง ไข่หน่วย และขัน 5

2) วิธีการบำบัดรักษาของหมอสมุนไพร

แม้ว่าหมอสมุนไพรส่วนใหญ่จะเป็นหมอเป่าด้วย แต่จากการศึกษาพบว่า มีบางโรคที่ใช้วิธีการรักษาโดยสมุนไพรล้วน ๆ เช่น โรคตับ โรคกินผิดของแม่ลูกอ่อน โรคทางเพศสัมพันธ์ เช่น โรคเริม ฝีมะม่วง หนองใน โรคอยู่ไฟไม่ได้ของแม่ลูกอ่อน ใช้มาลาเรีย ประดงไล่ไส้ ไข่หมาก ไม้ไผ่หนู และใช้บัลลิสติกาส (อีสุกอีใส) ตัวอย่างวิธีการรักษาโรคของหมอสมุนไพรมีขั้นตอนดังนี้

ก) โรคอยู่ไฟไม่ได้ของแม่ลูกอ่อนและโรคกินผิด

1. หากแม่ลูกอ่อนอยู่ไฟไม่ได้ ก็จะหายากรรมเย็น ซึ่งมีลักษณะเหมือนการอยู่ไฟ แต่ไม่ต้องมีการฝังไฟ หรืออาบน้ำร้อน โดยจะอาบน้ำเย็นแทน ซึ่งหมอจะไปหาไม้ยาสมุนไพรมา แล้วปลุกเสก น้ำใบแช่น้ำห่ออบ และให้กิน

2. แม่ลูกอ่อนต้องชะล่าเหมือนกับการอยู่ไฟทุกประการ และใช้ระยะเวลาเท่ากันคือ ประมาณ 5-7 วัน

3. หากแม่ลูกอ่อนไม่มีนมให้ลูกกิน ก็จะรักษาโดยการหาปลาเลือดมาฝนให้กิน ซึ่งปลาเลือดคือไม้ยาสมุนไพรที่มีสรรพคุณช่วยให้เลือดลมเดินสะดวก จากประสบการณ์การรักษาของหมอพบว่า คนไข้กินยาหมดเพียงไม่กี่วัน ก็สามารถมีน้ำนมให้ลูกกินได้

4. หากแม่ลูกอ่อนกินผิดหรือผิดหม้อกรรม เช่น กลืนผักขอม มีอาการเป็นไข้ บวดหัวทุนทุรายขณะอยู่ไฟ ก็จะฝนยาให้กิน พร้อมทั้งท่องคาถา และเป่าหากมีอาการมาก ๆ

5. เมื่อคนไข้หายป่วยก็ต้องมาปลงตาย โดยเครื่องคายประกอบด้วยขัน 5 ขัน 8 เหล้าก๊อง ไข่หน่วย ขึ้นฝั้น แพรว่า เงิน 12 บาท

ข) โรคตับ

โรคเกี่ยวกับตับที่พบในสุนัขพรีคิก้า เช่น ตับโต ตับเห็บ (ตับหย่อนออกมาทางซี่ข้าง) ที่ผ่าน โรคเกี่ยวกับตับที่ไม่สามารถรักษาให้หายได้คือ โรคมะเร็งตับและเนื้องอกที่ตับ ขั้นตอนการรักษามีดังนี้

1. หมอจะตรวจดูอาการ โดยใช้นิ้วกดบริเวณช่องท้องใต้ซี่โครงซี่ล่างสุดเทียบกันดูว่ามีข้างไหนตึงกว่ากันหรือไม่ ถ้าข้างขวาตึงแสดงว่าเป็นโรคตับ

2. หมอจะทดสอบให้ยาสมุนไพรที่ฝนจากรากไม้ใบกิน หากคนไข้กินแล้วไม่แสดงอาการใด ๆ ที่ขัดต่อการกินยา เช่น ครั่นเนื้อครั่นตัว ท้องไส้ปั่นป่วน คลื่นไส้ อาเจียน ก็จะทำให้การรักษาต่อ หากคนไข้ได้ทดลองกินยาแล้วมีอาการผิดปกติที่ไม่ได้เกิดขึ้น แสดงว่าเป็นโรคมะเร็งตับ หรือเนื้องอกที่ตับ สำหรับโรคตับจะสังเกตได้จากมีอาการตัวเหลือง ตาเหลือง หากมีอาการเพียงเล็กน้อยก็จะทำการรักษาเช่นเดียวกับโรคตับ แต่ถ้าหากสังเกตเห็นว่า มีอาการตัวเหลืองตาเหลืองมากแล้วก็จะไม่รับรักษา เพราะรักษาไปก็ไม่หาย

3. ในกรณีที่หมอรับรักษาต่อ หากเป็นคนไข้ที่อยู่แถวใกล้เคียง ก็จะแนะนำให้ยาที่ใบกิน หากคนไข้ที่มาจากที่อื่นก็จะบูชารากไม้ใบกิน ค่าบูชาแล้วแต่คนไข้จะให้ การรับประทานยาจะรับประทานตอนเช้าและเย็น ไปจนกว่าจะหาย

4. ขะลาสำหรับคนป่วยโรคตับ ห้ามกินเนื้อไก่ อาหารพวกเนื้อจะกินได้เฉพาะเนื้อที่ตากแห้งแล้วเท่านั้น ปลาที่กินได้เฉพาะปลาดุก ปลาช่อน ปลานิล ปลาหมอ สัตว์ที่ถือว่าแสลงที่สุดคือ เนื้อหมู ผลไม้ที่แสลงที่สุดคือ พุทรา

ขะลาสำหรับหมอ ต้องไม่ลดราวดากฟ้า ใต้ถุนบ้านที่มีขี้สีก (น้ำครำ) และเครื่องถ้วย

5. เมื่อหายแล้วคนไข้ก็จะมาบงคาย ซึ่งคายประกอบด้วยยันต์ 5 กรวยใบตอง 1 คู่ เงิน 6 บาท หากคนไข้อยู่บ้านไกลไม่สามารถมาบงคายได้ ก็อาจจะให้เงินสมนาคุณหมอหมอก็จะแต่งคายขึ้นถวาย และบูชาครูบาอาจารย์เอาเอง

ค) กามโรค

1. ตรวจดูอาการหากเป็นโรคนี้ เช่น บัสสาวะแสบขัด มีหนองปนเลือดออกมา หรือขาหนีบบวมโต อวัยวะเพศเป็นแผลเปื่อย หมอจะเก็บยาสมุนไพรจากป่ามาทำเป็นเม็ด แล้วบด

เล็ก จากนั้นก็นำใบตำให้คนไข้กิน อาการปัสสาวะขัดก็จะหายไป ท้องก็จะแฟ่ แผลเปื่อยก็จะหายไป ต้มกินแทนน้ำยังดี จะช่วยให้น้ำนมเข้าง่ายขึ้น

2. ขะลา 1 มีทั้งหม้อและคนไข้

3. เมื่อคนไข้หายป่วยจะต้องมาปลงศพ โดยเครื่องศพประกอบด้วย ชั้น 5 ชั้น 8 เหล้าก๊อง ไข่หน่วย ขึ้นฉันทะ พรวา เงิน 12 บาท

ง) ใช้หม้อมาไม้ใหญ่และใช้บัลลังก์

1. ตรวจดูอาการหากเป็นโรคนี้ รักษาโดยการผนยากระทั่งตุ่มให้ออกมาข้างนอก แล้วหายามาแช่น้ำให้อาบ ซึ่งคนไข้จะอาบน้ำได้ต้องรอให้อาการทุเลาลงก่อน (โดยตุ่มจะต้องยุบไปบ้าง)

2. ขะลา สำหรับคนไข้ไม่มี แต่สำหรับหม้อต้องไม่กินอาหารบ้านคนไข้จะรักษา จะซื้อช้างขี่มาที่ญาติคนไข้มารับไปรักษาไม่ได้ จะออกเดินทางและทำการรักษายามมืดป่า (เวลา 14.00-15.00 น.) ไม่ได้ หากรับปากว่าจะไปรักษาวินาทีก็ต้องไป เพราะถ้าไม่ไปจะเป็นพิษภัยแก่ตัวเอง หรือยาที่รักษาจะใช้ไม่ได้ผล และหากรับคำจ้างแม้เพียงสลึงค์แดงเดียวก็ต้องเดินทางไปรักษาเขาตามที่เขากำหนด

3. เมื่อหายแล้ว จะต้องมาปลงศพ โดยศพประกอบด้วย ชั้น 5 ชั้น 8 เหล้าก๊อง ไข่หน่วย เงิน 6 บาท

3) วิธีการบำบัดรักษาของหมอสาทร

ตามคติความเชื่อของคนในหมู่บ้าน ถ้าหากคนไข้เป็นโรคที่เกิดจากผีมากระทำ เช่น ผีปู่ ย่า ตา ยาย ฯลฯ หรือคนที่ถูกทำร้ายโดยการตูกษัยวมและวันเดือนปีเกิด ตลอดจนลายมือว่าจะต้องไปรักษากับหมอสาทร จึงจะหายป่วย ตลอดจนคนที่ศรัทธาในหมอสาทร เมื่อมีอาการผิดปกติขึ้น ก็จะมารักษาโดยวิธีนี้ ซึ่งมีขั้นตอนการรักษาดังนี้

1. ตั้งศพ และชั้น 5 ศพประกอบด้วย พรวา ผ่าถุง ข้าวสาร กระจก (ตั้งบนถ้วยข้าวสาร) ไข่ไก่ต้มแล้ว 2 ฟอง เทียนใหญ่ 2 เล่ม ค่าศพ 4 บาท ชั้น 5 ประกอบด้วย ดอกไม้สีขาว 5 คู่ เทียนใหญ่ 5 คู่ หมาก 4 คำ ยาสูบ 4 มวน เทียนเล่มละบาท 4 เล่ม สลึงค์ 4 อัน ห่อนมด 2 ห่อ (ดอกไม้ 1 คู่ ยา 1 มวน หมาก 1 คำ ห่อรวมกัน)

2. หมอลำจะทำพิธีไหว้ครู และเชิญครูบาอาจารย์มาช่วยรักษา หมอแคนเริ่มเป่าแคน หมอจะเริ่มรำ ถ้าคนไข้ป่วยมากก็รำนาน ถ้าป่วยน้อยก็รำน้อย รำตอนแรกเรียก "รำส่อง" ซึ่งเป็นการรำขอชีวิตและหาสาเหตุของความเจ็บป่วย (คือขอเขารำส่องดูกระดูกไปด้วย เชื่อกันว่า หมอลำเห็นบางสิ่งบางอย่างในกระดูก แต่คนอื่นไม่สามารถเห็นได้)

3. เมื่อรำส่องเสร็จแล้วก็จะหันมาบอกญาติพี่น้องของคนไข้ว่าให้ทำอะไรบ้าง เพื่อจะได้ทำตามตามที่หมอบอก และถ้าทำถูกวิธีก็เชื่อกันว่าจะหายได้

4. จากนั้นหมอจะรับข้าวคือ รำรักษา เพื่อเรียกขวัญคนไข้โดยหมอจะถือพาขวัญรำ พาขวัญมีส่วนประกอบที่สำคัญ คือ ไข่ และบอกริม (แหวน) เชิญขวัญคนไข้กลับคืนมา ถ้าคนไข้หาย ข้าวขวัญจะมาช้า ถ้าคนไข้หายเร็วขวัญจะมาเร็ว พอเชิญขวัญมาแล้วหมอลำทรงจะมีอาการตัวสั่น มือสั่น ขณะที่พาขวัญเลือกที่ลง จะกระเด็นใส่ญาติคนใดก็ได้แล้วแต่ขวัญนั้นจะพาไปลง ผู้ที่จะมารับพาขวัญต้องนำผ้าขาวหรือเอาเสื้อมาเตรียมรองรับพาขวัญ โดยหมอลำจะแกว่งพาขวัญให้มาตกตามที่ขวัญนั้นต้องการจะลง ซึ่งญาติคนใดก็ได้ เช่น ถ้าคนไข้เป็นแม่ ไม่จำเป็นว่าพาขวัญของแม่จะลงที่ลูก อาจลงที่หลานก็ได้ เมื่อรับพาขวัญแล้ว ญาติคนที่รับพาขวัญนั้นจะต้องเอาผ้าขาวในพาขวัญไปผูกที่ข้อมือของคนไข้ และบอกเปลือกไข่ออก จากนั้นเอาด้ายเส้นเล็ก ๆ ผ่าครึ่งไข่ ถ้าไข่แดงสุกตลอด ลูกคือ มีสีเหลืองทั้งลูก แสดงว่าดี คนไข้จะหาย ถ้าไข่แดงสุกไม่หมดทั้งลูก มีสีแดงตรงกลางไข่แดง อาจจะดีที่สุด หรือเลวที่สุดก็ได้ แล้วแต่คน ก็เป็นอันเสร็จพิธี

5. ข้อห้ามของหมอลำทรงก็คือ ไม่รำนานวันขึ้น 15 ค่ำ และแรม 15 ค่ำ ส่วนชะลาของผู้ที่มาขอให้รำก็คือ ชะลาที่มีคาบหรือขึ้น 5 อยู่บนบ้านห้ามสามิภรรยา มีเพศสัมพันธ์กัน และถ้ามีคนมาเยี่ยมขอให้หยิบเอาไปเลย ไม่ต้องพูดอะไร

6. หมอลำทรงจะรำรักษาให้ทุกคนที่เกิดจากผีมากระทำ หรือผู้ที่ได้รับคำทำนายว่าให้รักษากับหมอลำทรง

7. การปลงคาย เมื่อผู้ป่วยหายดีแล้ว ก็จะไปสมนาคุณและฝากตัว เป็นลูกศิษย์ต่อไป

4) วิธีการบำบัดรักษาของหมอธรรม

โรคที่หมอธรรมรักษาได้แก่ เป่าข้าวทรง (ไฟ) เป่าไฟไหม้ ถูกสุนัขบ้ากัด คนไข้ที่มารักษากับหมอธรรมมีทั้งคนในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียง โดยเฉพาะการรักษาโรคพิษสุนัขบ้า หมอธรรมมีชื่อเสียงในการรักษามาก จนชาวบ้านส่วนใหญ่เรียกกันติดปากว่า หมอพิษสุนัขบ้าหรือ หมอหมาบ้า (หมอวัวคือ หมาบ้า) การรักษาใช้วิธีการทางธรรม หรือทางไสยศาสตร์ และบาง

โรคภัยไข้เจ็บที่รบกวนสุขภาพและการเป่า เพราะเป็นทั้งหมอธรรมและหมอเป่าด้วย ดังตัวอย่างขั้นตอนการ
รักษา ดังนี้

ก) ถูกสุนัขหรือสุนัขบ้ากัด

1. ถ้ามีอาการก่อนที่จะมารักษา และถามว่าถูกหมาดี (สุนัขไม่เป็นโรคพิษสุนัข
บ้า) หรือหมาชั่ว (สุนัขที่เป็นโรคพิษสุนัขบ้า) กัด ถ้าเป็นหมาชั่วกัด ก็จะมีฝีหนอง และตุ่มขึ้นมา
บริเวณแผล ลักษณะตุ่มจะใหญ่หรือเล็กขึ้นอยู่กับหมาที่กัด ส่วนอาการที่ผู้ป่วยมาหาอาจค้นตามแผล มี
ไข้ ปวดแผลจนนอนไม่ได้ เดินไม่ได้ ต้องคลาน บางครั้งก็ร้องเหมือนหมา (เมื่อถูกหมากัด) หรือ
ร้องเหมือนแมว (เมื่อถูกแมวกัด) คนไข้บางรายถูกหมากัดมาแล้ว 2 ปี จึงมารักษาก็มี

2. ตั้งค้าย ชันส์ 5 บรรจุเงินค่าค้าย 6 บาท น้ำหอม 1 ขวด พาสเตอร์
สมุนไพรต่าง ๆ และภายนอกชันส์ 5 จะวางเหล้าขาวไว้ 1 ขวด พร้อมแก้ว 1 ใบ

3. หมอจะกินเหล้าที่วางไว้ด้านหน้า ถ้ากินไม่ได้จะดื่มเอา

4. หมอจะยกค้ายขึ้นจรดศีรษะ ว่าคาถาประมาณ 3 นาที

5. บดยาสมุนไพรติดปากแผลด้วยพาสเตอร์เป็นรูปกากบาท และให้รากหมาว้อ
2 ราก โปปนใส่เข้าไว้ดื่มกินแทนน้ำจนกว่ารากไม้จะหมด

สำหรับการไปเอาต้นรากหมาว้อของหมอเนั้น ขณะที่เดินไปต้องว่าคาถาไปด้วย
พอถึงต้นรากหมาว้อจะหยุดว่าคาถา และไม่ให้เงาตัวเองบังต้นรากหมาว้อ และห้ามเหยียบเงาต้น
รากหมาว้อด้วย ในขณะที่ขุดต้นรากหมาว้อก็ต้องท่องคาถาไปด้วย และตอนเดินกลับก็ต้องท่องคาถา
ด้วย จนกระทั่งถึงบ้านจึงหยุดท่องคาถา

6. การติดยาสมุนไพรใส่แผลต้องติดทุกวัน จนกว่าแผลจะเป็นหัวหนอง (สำหรับ
คนที่ถูกหมาชั่วกัด) แต่ถ้าคนที่ถูกหมาดีกัดจะไม่มีหัวหนองขึ้นมา ก็แสดงว่าไม่เป็นไร หายแล้วและ
ค่อยมาปลงค้ายภายหลัง

7. เมื่อมีหัวหนองขึ้นมาแล้ว ให้เอาน้ำล้าง และเอาไม้แคะหัวหนองออก ทิ้งไว้
ให้แผลหายเอง

8. เมื่อแผลหายแล้ว จะต้องมาปลงค้าย ซึ่งจะทำในวันอังคาร วิธีในการปลง
ค้ายคือ หมอจะยกค้ายขึ้นเหนือศีรษะว่าคาถา จากนั้นจะตั้งค้าย (ราบเอาของในภาชนะและชันส์ 5
ไว้) ส่วนคนไข้จะสมนาคุณเท่าไรแล้วแต่ศรัทธา ส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 10-500 บาท

9. สำหรับชะลาของหมอธรรมคือ ในขณะที่เรียนวิชารักษาศีลห้านี้ จะห้ามไม่ให้รกหก 3 ปี ส่วนคนไข้ในอดีตจะชะลาเกี่ยวกับการกินคือ ห้ามกินข้าวต้มผัด ข้าวเกรียบ ต้นไม้ที่มีเครือ เช่น พักทอง แตงกวา แต่ในปัจจุบันไม่มีชะลาแล้ว

ข) เป่าหม่าทรวง

ชาวบ้านมีความเชื่อว่า หูซึ่งทั้งลูก มีลูกยาก เลี้ยงลูกยาก หรือคลอดลูกยาก เป็นเพราะมี "ทรวง" คือตำหนิ เช่น ไฟ บาน หรือไข้แมลงวันบริเวณอวัยวะ ทำให้ขัดขัดลำบาก ฉะนั้นจึงต้องทำพิธี "เป่าหม่าทรวง" ซึ่งมีขั้นตอนการรักษาดังนี้

1. ตั้งค้าย ชันธุ์ใหญ่กับชันธุ์เล็ก ชันธุ์ใหญ่ประกอบด้วยชันธุ์ 8 และชันธุ์ 5 รวมกันเรียกว่าชวย 13 ค่าค้าย 6 สิ่ง เลี้ยงฟ้า (ต้นไม้ที่ถูกฟ้าผ่า ตัดเอาไม้จากต้นนี้ ความยาวเท่าปากกา) ส่วนชันธุ์เล็กมีเฉพาะชันธุ์ 5 อย่างเดียว แต่มีค่าค้าย 156 บาท มีฝ้ายแดง ค่าขาว อย่างละ 7 เส้น รวมกันเป็นค้ายเชิญเทวดามาช่วยรักษา

2. ยกชันธุ์ใหญ่ก่อนแล้วท่องคาถา 5 นาที

3. ต่อมายกชันธุ์เล็ก แล้วท่องคาถาอีก 5 นาที

4. ทำการสักผอย (ไฟหรือไข้แมลงวัน) โดยใช้เลี้ยงฟ้า จากนั้นกลั่นหายใจ สักจากกลางฝ่าเท้าซ้าย 3 ครั้ง การสักทำโดยปักเลี้ยงฟ้าลงบนกลางฝ่าเท้า สักที่ฝ่ามือซ้าย ขวา กลางฝ่าเท้าขวา บริเวณขาหนีบ รอบเอว อวัยวะเพศ บริเวณราวนม ขณะสักต้องกลั่นหายใจทุกครั้ง

5. ผูกข้อมือลูกด้วยด้าย 3 สี ส่วนแม่ให้สามคอไว้ เป็นอันเสร็จพิธี (สำหรับแม่เวลาอาบน้ำต้องถอดด้าย 3 สีนี้ออกก่อน) จากนั้นหมอจะรวบรวมเงินในชันธุ์ใหญ่ 1.50 บาท และชันธุ์เล็ก 156 บาท มาพร้อมกันเลย และยกชันธุ์เล็กมาบูชาที่หัวเตียงด้วย เพื่อเอาไว้ช่วยรักษาตัว ทั้งชันธุ์ใหญ่ไว้ที่บ้านคนไข้

6. หลังจากนั้นให้คนไข้มาเปลี่ยนด้ายผูกข้อมือ และด้ายสวมคอทุก 1 เดือน จนกว่าจะครบ 3 เดือน สำหรับการชะลาไม่มีทั้งคนไข้และตัวหมอ

7. สำหรับการปลงคายนั้น ถ้าการฆ่าทรวงได้ผลจึงมาปลงคายที่หลังอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งก็แล้วแต่คนไข้จะให้ บางคนก็ให้ 200 บาท หมอเรียกรื่องไม่ได้

5) วิธีการบำบัดรักษาของหมอน้ำมัน

โดยที่หมอน้ำมันนั้นหมู่บ้านเป็นทั้งหมอ เป่า หมอพรหมณ์ และหมอยาสมุนไพร ดังนั้น การรักษาโรคของหมอน้ำมันจึงใช้การรักษาผสมผสานกันหลายอย่าง ซึ่งมีขั้นตอนการรักษาดังนี้

ก) อาการบวมพองขึ้นเนื่องจากถูกกระแทก

อาการบวมขึ้นได้แก่ ตกกระทก ตกบันได ตกต้นไม้ และบาดแผลเนื่องจากถูกของมีคม เช่น แผลควายชน และแผลน้ำร้อนลวก ไฟไหม้

1. ตรวจดูอาการของคนไข้ ซึ่งได้จากการซักถาม และอาการที่ปรากฏ
2. ปลุกเสกน้ำมันงา และน้ำมันยาสมุนไพรที่ฝนใส่ไว้วันขึ้น น้ำมันงาได้จากน้ำมันสดงาขาวไปตำจนได้ที่ จะมีน้ำมันซึมออกมา ใช้สำลีซับน้ำมันแล้วบีบใส่ขวดเก็บไว้
3. นำน้ำมันทาบริเวณที่บาดเจ็บ ระหว่างทำก็ท่องคาถาและเป่า 3 ครั้ง (ไม่ต้องเคี้ยวหมาก) หากมีบาดแผลก็จะทาน้ำมันบริเวณรอบแผล โดยเว้นบริเวณปากแผล พร้อมทั้งเป่า 3 ครั้ง

หลังจากนั้น หากคนไข้อยู่แถวหมู่บ้านใกล้เคียง หมอก็จะเป่าให้ทุกเช้าทุกเย็น ในระหว่างที่ทำการรักษาอยู่นั้น คนไข้จะกินทั้งน้ำมันและใช้น้ำมันทา โดยไม่จำกัดว่าจะทาตอนไหน หากคนไข้อยู่ไกล หมอก็จะให้น้ำมันไปทาและน้ำมันได้ที่บ้าน

4. ขะล่ำสำหรับคนไข้ ก็คือ หากใครเป็นคนจับขวดน้ำมันทา คนนั้นก็จะต้องจับทาเพียงคนเดียวตลอดไปจนกว่าจะหาย และถ้าหายแล้วจะต้องทิ้งขวดน้ำมันทันที ไม่ให้เก็บไว้

5. เมื่อหายแล้ว คนไข้ก็จะมาปลงคาย เครื่องคายประกอบด้วยชั้น 5 ชั้น 8 ประกอบด้วย ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ 1 ชุด และดอกไม้ 8 คู่ เทียน 8 คู่ 1 ชุด ขึ้นพื้น แพร้ว เหล้าก้อง ไซ้หน่วย

ข) โรคเกี่ยวกับกระดูก

เช่น กระดูกหัก กระดูกแตก กระดูกงอ กระดูกเคลื่อน

1. ตรวจดูอาการของคนไข้ ซึ่งได้จากการซักถาม และอาการที่ปรากฏ หากมีอาการดังกล่าว ให้ไปโรงพยาบาล เพื่อเข้าเฝือก ประมาณ 2-7 วัน จึงมาหาหมอน้ำมัน สมัยก่อนหมอน้ำมันจะทำเฝือกไม้ไผ่ โดยนำไม้ไผ่มาทาบเป็นซี่ ๆ แล้วใช้เชือกถักให้เป็นแผ่น มีดตาม แล้วเอาผ้าพันไว้ เพื่อให้กระดูกเข้าที่ แต่เมื่อคนไข้ปวดแผล หรือรำคาญ ก็จะถอดเฝือกไม้ไผ่เอง ทำให้กระดูกเคลื่อน ถ้าให้หมอโรงพยาบาลเข้าเฝือกก่อนคนไข้จะแกะออกไม่ได้

2. ทาน้ำมันและ เป่าคาภา โดยหมอจะบาดแผลที่กระดูกหัก แล้วใช้น้ำมันซึ่งเป็นน้ำมันงาทา เข้าเย็บแผลไว้จนหาย และใช้อาวุธที่ไม่ฝนตีกันด้วย ระยะเวลาที่รักษา ถ้าเป็นเด็กอายุ 1-15 ปี ใช้เวลาประมาณ 1 สัปดาห์ อายุ 15-20 ปี ประมาณ 2 สัปดาห์ ถ้าอายุเกิน 20 ปี ประมาณ 3-4 สัปดาห์ หมอจะให้กินยาฝนตอนที่มีอาการใหม่ ๆ ถ้าเป็นมากจะให้กินประมาณ 1 สัปดาห์ อาการจะดีขึ้น ถ้าเป็นไม่มากจะให้กินประมาณ 4 วัน จะดีขึ้น แต่จะให้ทาน้ำมันจนหาย ในระยะแรกๆ จะทาน้ำมันที่ และ เป่าคาภาให้ด้วย พออาการดีขึ้นก็ให้ผู้ป่วยทายาเอง

3. ขะลาเช่นเดียวกับการรักษาอาการฟกช้ำ

4. การปลงคาย เช่นเดียวกับการรักษาอาการฟกช้ำ

6) วิธีการทำพิธีของหมอพราหมณ์

การกระทำพิธีของหมอพราหมณ์มีขั้นตอนดังนี้

ก) แต่งแก้เสียเคราะห์ เสียรางเสียขวัญ และเสียเคราะห์บูชาโชค

1. ผู้ที่ต้องการทำพิธีจะต้องทำกระทง 9 เหลี่ยมมาที่บ้านหมอ พร้อมกับนำขันธุ์ 5 มาด้วย ส่วนใหญ่กระทำในวันอังคาร ซึ่งถือเป็นวันแข็ง

2. น้ำมัน เล็บมือ เล็บเท้า ของผู้ต้องการทำพิธีใส่กระทง ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของผู้ที่ต้องการทำพิธี

3. ทำพิธีข่มขุมเทวดา โดยหมอจะยกขันธุ์ 5 ขึ้นจรดศีรษะ ท้องคาภาประมาณ 30 นาที การท่องคาถาในพิธีนี้ เรียกว่า "เอาสักเท"

4. คัดข้าว (คือการที่ผู้ที่จะทำพิธีแบมือออกทั้ง 2 ข้าง เมื่อหมอท่องคาถาจบแล้ว ก็จะมีเอามือมาปิดมือผู้ที่จะทำพิธี โดยปิดจากข้อมือไปปลายนิ้ว แล้วปิดใส่ในกระทง)

5. เอากระทงไปทิ้ง เช่น ในวันอังคารต้องเอาไปทิ้งที่ตีสาน ถ้าวันอื่น ๆ ก็จะมีกำหนดที่ตีสานอีก

6. ไม่มีชะลาทั้งหมอ และผู้ทำพิธี

7. ค่าคาย 6 สลึง แต่เดี๋ยวนี้ 40-50 บาท แล้วแต่จะให้

ข) สู่ขวัญ มีขั้นตอนดังนี้

1. ตั้งโคมพาชั่วขวัญ (ยกพาชั่วขวัญซึ่งเป็นพาน และทำใบตองแต่งลวดลายต่าง ๆ มาตั้งไว้)

2. ให้คนนั่งรอบพาชั่วญ และจับสายลี้ญจนที่โยงมาจากโคมพาชั่วญ
3. หมอพรหมจะกล่าวคาถา เมื่อเสร็จแล้วจะผูกแขนให้ทุกคน โดยเฉพาะผู้ที่ต้องการให้ทำพิธี เป็นอันเสร็จพิธี แต่สำหรับกรสูชวัญคู่บ่าวสาว หมอพรหมนี้จะพรหมเกล้าในคายนาคู่บ่าวสาวด้วย
4. ไม่มีอะไรถึงหมอและผู้นำทำพิธี
5. พิธีนี้ไม่มีค่าคายน แต่ผู้มาขอเรื่องให้หมอพรหมให้ทำพิธีให้ จะ เอาเงินใส่ในมัดข้าวต้มมัด และมาผูกตัวแทนหมอพรหมเท่านั้น

แผนภูมิที่ 2 สรุปแบบแผนการรักษาด้วยวิธีพื้นบ้าน

